

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 flor., pe siése luni 2 flor. 25 cr., pe trei luni 1 flor., 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei) si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti.

Adaus la observáciunile ortografice din Nru 47. a. t. *)

Principiul ortograficú a unora este acesta: Se se facá ortografie cât se poate mai lesne! — Aceasta va fi: dacá se va scrie dupe cum se vorbesce; dacá toate literile, ce nu suná, se vor lása afará; dacá toate excepciunile, ce nu se pot regula, se vor insemna; limba comuná de cultivat sê fie dialectul básericescú fiind mai curat, si intrá toti românii mai cunoscut. — Si asie se va puté face o ortografia si o limbá, ca cu timpú se se poatá bága in básericá in locul celei de acum.

Pornind din principiul acesta prin ortografiile de acum, se vede, a fi mult de plivit! Dela inceputul seculului acestuia au intrat literile latine, si la 60 de ani, adecá: in toamna anului 1860, intra tátea gramatici si ortografii Gubernia nau aflat o ortografie, de carea se se fi putut tiné, ca de una mai populará; ci au fost silitá a rendui: ca se se facá o ortografie. Si asie in comisiunea filologicá de atunci sau preliminar o ortograue; (de carea tocma capii comisiunei nu se tin) Cá a hotari de tot o ortograue, inca nu e tempul. Aceasta nice Asotiaciunea transilvaná nu o va face: Cá debue asteptat si dupe opinia si practica fratilor din Ungaria si Romania; ca cu totii denpreuná se inchéie o ortografie statornicá de obste asie: ca se se poatá introduce in cártile básericesci. —

Inse aceasta pe când va fi?! Doará pe finea seculului acestuia. — De 60 de ani in coace multe ortografii sau prefacut si perendat; asie si cele de acum au ase mai indrepta si prefaca mult pene cand toti romani literati vor veni la una. Parcá numai acum de

curend sau inceput lucrarea aceasta a ortografiei! — De aici se vede: cá cu ortografia noastrá nu lucrú pela gata, precum doará se pare unora; ci numai campela inceput, fie si pela mislocú; tot se vede lucru destul. — Se se provoace dará toti ceia, cari pot a sta intra jutoriu la lucrul acest comun. Opiniunile fiesce cáruia se se primeascá onorifice, si cu vorbe omenesci si domoale se se desbatá, socotind aceea: Cá a crede ceva, nu atárná dela voia omului, ci dela argumente: asie dará nu asupra persoanei, ci asupra argumentelor se se indrepte desbaterea. Numái aici bine se se iée sama! ca cu ce argumente ési intáresce o parte propositiile sale, cu acel feliu de argumente (dacá numai tari) se se facá desbaterea. — Cá dacá o parte ési proptesce thema sa cu argumente obiective, partea desbátátoare iará cu est feliu de argumente se lucre; ca altmintrenea nu face nemica. Debuie si la aceea luat sama: Ca argumentele ce se aducú, se nu se poatá intorna asupra celuia carele le aduce spre desbatere. — Din aceasta potrivire a argumentelor se poate judeca priceperea disputantilor. Când oarecine ési arató thema sa proplitá cu argumente obiective; iará desbátátoriul se nevoiesce al invinge numai cu argumente authoritative; atunci unul ca acesta se judecá de nepricepetoriu, si se ostenesce numai indesert. —

Se se iée acum la judecatá cele dóe desbateri, ce sau intemplat la cele opt punturi ortografice din N. 47. a. t. si ca sê fim mai scurti in vorbire si scriere: la cel dintéi sêi fie numele A. si la al doilea B. — Amendoi la inceput facu câte un exordiu lung de tot numai din argumente autoritative; se ved: cá incá nu sciu face deschilnire intre argumente; si asie au urmat vorbá multá ispravá puținá. — Credintia ce o capetá omul prin argumente obiective, sau: prin audire si

*) La vointi'a respicata a autorului se tiparesce articululu acest'a intocma dupa ortografi'a in care este scrisu. R.

vedere, aceea nu se poate scoate cu arg. de autoritate; adecă: atâția gramaticii imbutrâniti în învățarea limbei; și sau făcut hotărâri ortografice, dela care nu se poate abate nime, fora ase face rebel, și refractariu, etc.; acestea sū numai pentru aceia, cari ei nu știu judeca, ci se ieu orbesce, dupe acela, pe carele el țin mai învățat.

Apoi asupra cui face mai cu samă B. atâta noscor cu focū în spinare?! Că cesti de partida principiului aretat, toti observeasă cele hotărîte în comisiunea filologică; ci pecum se ved semnele tocma B. cu colega sūu A. nule tine spre ex: sau fost hotărît: ca verbul clamo, etc., rumănesce se nu se scrie: clem, ci chem fiind că și itali scriu asie; și *per consequens* și alte vorbe de felul acesta se se scrie tot asie: inse mai ales A. în locū de h. pune tot l. — în Comis. filologică sau hotărîtu ca limba noastră se o cultivăm dupe limba latină. În limba latină nu antaniu, nice staver, care asie tare se ține A. și B., ci e antea și stabilis, etc. Eacă cine nu observeasă cele hotărîte? barna nu o ved în ochii sū! De aici se poate dice lui B. ca de altă dată se fie mai cautu în judecările sale, mai ales în cele, pe care asie apodictice le exprimă!

La punctul 1-*iu* Tema au fost: cumcâ volo, romănesce se dice voiu, adecă: o depe urmă se mută în u, și l. se moaie în i. și asie va fi voiu, nemai lipsend nemica dupe nice o etimologie, și cea, cari pun l. de facu voliu, aceia ieu pe l, numai din aer, și cu aceasta lucrare facū numai îngălmăcială în ortog: — A. nu se apucă de voiu se arete de unde au pus pe l. de face voliu? ci alte vorbe aduce înainte precum: pe calu etc. dîcūnd: că dacā în singulariū este l. și în plur: trebue pus l. — io dîcu că nu: că l. din sing. în plu: sau strămutat în i, adecă: l. au perit de tot. Și dese pune l. în plur: acela încă e numai din aer luat. Asie și în verbul luare, unde dupe l. urmeasă e, l. se moie în i. de numai este, și care se pune e numai din aer luat. Și asie cu toti elii. — B. dice: că de aceea se pune l. intră dōe vocale, ca sese scape limba de polisilabism, noa! estai argument! Dacā cu intrăpunerea lui l. etc. nu scade polisilabismul, ci cresce. e. g. voiu e numai o silabă, și dacā se va pune l. vor fi dōe silabe, că mulți rostescū si pe l. — Antaiu are numai dōe silabe; de se va scrie antaniu, vor fi trii silabe. Apoi tocma limba noastră nu polisilabică, și fōrte puține vorbe sūnt, care se se poată lua de polisilabice, firea limbei nu suferă vorbe lungi, că pe cele streine lungi le scurtă

fōrte tare, e. g. pe Alesandru el dice Sandu etc. — A. și B. se ved a nu ave principiu, dupe care se lucre; că nu lucră pe o coardă; ci o ieu pela mēr și pela pēr.

Eu am fost dis: că unii vreu, ca se amescece dialectul țintiărescū cu al nostru. Dnul Eliad când umbla prin Ardeal sar fi în teles cu unii literati ai nostri: Ca din aceste dōe dialecte se se facă o limbă. — Și pe acest plan A. el dă acum la gol cu aceste ale sale expresiuni: „Alta este cu l. și n. în cuvențele acelea, în care la noi nece o dată nu se aude. Aceste, deca nu volim ale primii pentru placerea fratilor de peste dunare, se nune uităm, că ele au derepturile lor istorice.“ — Acum dară se poate pricepe: că ellii cei multi, și din aer luati nu se pun, că doară etimologia poftesce; ci aceasta se face ingratia fratilor de peste dunere. Ce chiaritate ne va aduce aceasta porneala în ortografie, și limbă? judece cei cari se pricep!

La 2-*le*. Sau fost aretat pe larg, cumcâ o numericū e făcut din una; și cumcâ una e mai determinată dice de cât o.; și pentru aceea se le lăsăm în pace precum le au renduit limba; și fiind ca A. pe jumătate lasă în locu dîcūnd: că nu pecătuesce, dacā cineva va scrie o. în locu de nna; ba insusi Dniea Sa A. scapă câte un o. peici pe colé; pentru aceea numai în multiescū vorba; ci numai atâta măi reflectesū: Ca o se nu se puie în locū de una; ci o se se puie în locul sūu, și una numai acolo, unde se poftesce. B. la acest punct nu vorbesce nemica.

La 4. Despre formele ver și bil: sau aretat destul de acuratu cumcâ ver se se lasă, și forma bil. se se folosască iu limba noastră. — A. și B. au debuit se și dōe judecata la acest înțeles că care din dōe sūnt de ase folosi în limbă? nice unul nu desbate lucru adrem; ci intraltă parte abat disputa: A. dice: că amendōe formele sūnt barbarismi grosi putemui lăsa de o parte, se facem dice ce vom pute, pene se va afla cineva, care se faurească altă formă mai placută. — Noa! că ne înțelegem! — B. vai de locu! vorbă destulă.

La 5. Despre prepus: sub, — Prepuseciunile lătimesci sub. și suptus. ca se fie romănesci se lasă consonantele cele mai de pe urmă, și atunci vor fi: su. și suptū. lucrarea asta nu se poate nega. În cărțile bisericesci și în alte scrisori tot supt sau scris. — Literati nostri nu de mult au inceput a scrie sub în locu de supt; ce sau și lătit tare fiind aproape de sunetul lui supt. și cumcâ este su, se aproabă cu verbul suire

sau suit calare, nu sau subit călare. Apoi in vorbirea de obste cumcă se vorbesce cu su nu nice o in doială; cu temp se va documenta si aceasta. Inse literatii se bage de sama, că insusi DLor pe neseșite vorbescu cu su. — Se abată cu vorba pe altii, ca se vorbească cu supt, si curend va auși rostind. pe su. — Numai se inceapă unul sau doi a scrie cu su, că toti or porni dupe densii, precum sau imtemplat cu subver. una, si u de pe urmă. — A. lasă pe jumătate in locu. că dice: romănesce nu se dice numai su, ci si sub inca si suptu. Ba in trii locuri scrie cu su, ia inceputul vorbirei sale scrie: suscrisul in loc de subscrisul, supune in loc de subpune, sustantiv in loc de substantiv. B. vorbesce multe fără....

La 6. Despre pe si pre, latin: per. Aici e intrebarea: cum e mai bine romănesce? pe ori pre? Se au arelat: că pe e mai bine rom: din aceste argumente obiective: per lat: dupe analogia celorlalte vorbe se preface pe romănie lăsând consonanta de pe urmă adecă pe r, afară, si atunci va fi pe nu pre. — Alt argument este: că poporul si literatii vorbescu cu pe mai toti; numai A. si B. si doară puțin consoti ai sūi. A trica: că pre e pe aspru: Lasū, că impreunat cu verbe se dice pre, si despre aceasta nau fost vorba; ci cumcă pe e mai bine decât pre peste tot dicund; poate fi intră vorbe mai moi, si inainte de vocale sese scrie câte odată si pre asie poftend vorbirea. — A. cam cu vorbe desmerdate neagă de tot pe pe. tiinduse numai de pre. Aduce din cărțile băsericesci, unde se scrie: pre tatăl, si pre fiiul: éta e argument autoritativ, si ar fi mai bine dacă ar fi scris: pe tatăl si pe fiiul; apoi in cărțile băsericesci, multe vorbe nu-sū scrise bine; si mai ales diftongii se folosescu foarte reu. — B. nu vre se scie de pe, numai de pre; pentrucă in S. scriptură nu pe, si densului ei mai place pre aspru. Macar aici nu întrebarea: că carei mai place? Ci de care dupe firea limbei vine de ane ține? Apoi alegarea dupe plăcere e alta. —

Mare lucru poate fi de A. si B. nu bagă samă la vorbirea de obste; unde mai tot pe se folosesc; apoi Novélele, Jurnalele noastre rom: mai tot pe scriu; ba insusi B. indesbaterea sa in trun locū scrie pe. — In Concordia jurnalul cel mai de frunte, mai tot pe se vede si anumit: in N. 3. a. c. pe fatia 14. articlu Sabiiu sūnt 22. de pe. — Gazeta Trans: N. 7. a. c. fatia in tēia articlu: Material e tot pe; in Gazetă N. 9 fatia 34. Cuventul de tron sūnt 10. pe si nice un pre. pe fatia 35. articlu lasi sūnt 32. de pe si nice

un pre. Asie in Telegraf. si Amicul scoalei. Toti romăanii vorbescu si scriu cu pe moale; numai lui B. ei place pre aspru, etc. — Acum fiind lucru asie, de toată lumea romănă vorbesce, si Novélele scriu cu pe; numai A. si B. nu sciu de aceasta; ci stau mortisii si orbisii pe pre pentru aceasta densii nu pot avē nice un cređement in desbaterile lor, etc. Bine că in Gazetă etc, se află câte un articlu tot cu pre, dară acestia se ved afi de A. si B. făcuti.

(Vă urmă.)

Cateva observari gramaticale si ortografice.

(Urmare)

De a IV. declinatiune se tienu numele mascur. de botezu, prenumele (conumele) barb. numele celor 12 luni de peste anu pr. Ioanu, Andreiu, Macaveiu, Petru; — Albu (fara a se respunde u) Albu (cu u plenisonu) Aib'a, Lupu, Olariu, Popa, Popescu (cu u plenisonu, si fara u plenisonu) s. a. suntu si de acele prenume, unde purtatorii de acele si le-au articulatu, pr. Popescul, care suntu mai rare. Nu voimu a face piedeca cuiva să si articuleze ori nu, — prenumele seu, atata inse ar fi de insemnatu, că deorece totu numele de botezu si prenumele este in sine si de sine ceva determinatu, n'ar mai trebui prenumele să aiba articlu adausu.

Aceasta declinatiune stă intr' aceea, că la genitivu si dat. are prepusu articlu barb. pr. nom. Ioanu, genit. a lui Ioanu, dat. lui Ioanu ac. pre Ioanu, voc. Ioane! asia prenumele Pop'a, Olariu, ear nu numele apelativu pop'a, olariul, totu că prenumele: Ianuariu, Iuniu s. a.

Numele de botezu fem. nu se tienu de a IV. declinatiune, că-ci nici candu n'au prepusu articlu la genitiv. si dat. — se tienu dara de a II. declin.

Se scie că numele personale proprii n'au nru plur. ear déca se dice: Ioani, Ioanii s. a. se intielege atare nume apelativu, ad. aici barbati, barbati, voindu a dice d. e. nu mai suntu astadi Ioani gura de aur ad. barbati că Ioanu gura de aur.

Unii cugeta că aceasta a IV. declin. s'ar puté reduce la a III. cu aceea numai bagare de seama, că in atare Obs. să se dica că aceste la genitivu si dat. (sing.) au articlu prepusu. — Dar de ce să nu putem dá catva locu distinsu in gramatica chiaru si pentru aceasta declinatiune?

Smint'a mare facu unii scriitori, carii de si bine

sciu, că cutare n'are prenumele seu articulat, 'lu facu totusi artic. in nom. pr. deaca dicu: Bibescul, dar si mai multe sminte se facu in genitivu si dat. scriindu d. e. Alesandrescului, Popii, Cusei s. a. in locu de: a lui, Lui Alesandrescu s. a.

Intre atatea feliuri de principii, ce urmeaza unii si altii scriindu nominativul unor nume personale, proprii, pr. Ioanu, Ioann, Ioannu, Ioane, Ioanne, Georgie, Petre (prin Bucuresci) ba in unele locuri (in giurul Beiusiului poporul) Petrea, Ioanea s. a. fia 'mi iertatu a 'mi dá si eu parerea mea.

Deaca dejudecu multiinea cuvintelor, ce in latina se scriu cu consonante duplicate in midilocu pr. **annus**, **classis**, **successus**, **reflexio**, **impressio**, **suffero**, **illustris** s. a. si totusi de dupa firea limbei noastre le scriemu: **anu**, **clasa**, **succesu** (unii **sucesu**), **reflesiune**, **ilustru**, — de ce scriu unii **Ioann**, **Ioannu**, **Ioanne**? candu toti romanii pronuncia aceste intr' unu tipu forte linu, si pana astadi amu primitu duplicatiunea consonantelor mai numai in compuneri d. e. in **nodu**, **immultiescu** s. a. **neurmandu** duplicatiunilor celor copioase aratate de d. Eliade. — Fia ne destula a retacé unde se vine, numai cate o sunanta in capetu (**u**) ear nici candu consonanta, la ce dara se scrie **Ioann**? din ce temeiu? candu bine se scie, că in tóte cate limbele romanice nu este unu cuventu, care să se termineze in doue asemenea consonante! Seu dóra noi anca să respundemu aspru asia consonante in capetu, că germanii: **dann**, **wann**, **fromm**? si să ne luamu dupa ei? in de aceste nici decatu. — In ce stă sonoritatea si incovietatea limbei noastre, deaca nu in sunetele molii? ear cei ce scriu: **Ioannu**, trebuie să retaca doue litere intru raspundere!

Acumu trecu la nominativul unor, carii scriu: **Ioane**, ori **Ioanne**. Acesti ablativisti latini, precumu s'a mai atinsu, ne formeaza si o multime nenumerata de adieptive totu in e. — Candu cetescu, au audu cetinduse: **Ioanne**, asia mi se pare, ca si candu asiu striga ori chiama, eu ori altul pre Ioanu graindu 'i: **Ioane!** **I-óne!** ce este apriatu vocativu, precumu este si **Petre!** **Georgie!** Deaca **Ioanne** este nominativu să se convoiasca la aceea ca si: **Petre** să fia nominativu, dar la aceasta nu se vor convoi nici candu. — Asemenea nominativi stricati: **Georgie**, **Nicolae**, **Vasilie**, **Petre** s. a. suntu au de dupa slavenia luati si pusi in nomin. au prin alti straini incetu introdusi, la carii s'a dedatu si poporul. Dar nici e mirare, că in tempurile cele nefericite pentru romani din caus'a apesării, candu numai

strainii aveau de a face cu poporul romanu, si intrebatu pre unul au altu romanu: „cumu te chiama“? ad. „cumu te chiama, cumu te striga altii“? acela prea firesce sciindu 'si limb'a a respunsu in vocativu, séu deaca 'lu strigá altul, asia 'lu chiamá: **Nicolae**, **Georgie**, **Petre**; deci strainii asia 'lu si scieau in nominativu, si unul cá acesta asia socotea că trebuie să fia numitu, ori inscriu in protocolu, ori altu locu. Nici domnul de pamentu al romanului, nici pop'a slaveno-serbu nu 'si batea capul, cumu ar fi nominativul acelu romanu. Aceasta ratecire pentru nominativu trebuie astadi indreptata in: **Georgiu**, **Nicolau**, **Petru**; asia. si să me ierte respectivii, si **Ioanne** să se repuna in **Ioanu**; pentrucă se scie, că deaca dupa asia nume personalu propriu urmeaza pronumele poses. meu, teu, seu s. a. dicemu: **I-onul**, **Onul** ori **I-onu Onu** (cu **u** intregu) meu, putere amu dice: **Ioannele** meu? nu ci ar trebui să dicemu: **Ionea** meu, **Pavelea** meu, ce ar fi prea popularu.

Scimu noi forte bine că poporul la numele de botezu are multe feliuri de numiri, asia: **Onu**, **Ionu**, **Ionitia**, (**Ioanu**), **Costanu**, (**Constantinu**) **Costa**, **Nica**, **Iova** **Iovanu** de dupa serbia s. a. — Dar anca in Principate de dupa grecia sine lege vagantur: **Costache**, **Cristache**, **Mihalache**, **Alecache** (dóra **Alesu**) **Manoli**, **Manolache** s. a. **Minunata** stare pe acolo! multi au prenume chiaru romanescu, ear numele de botezu le este popularu grecescu! De ce óre nu 'si dau nume de dupa calindariul rom.? au să accepteze nume stramosiescu romanu: **Corneliu**, **Aureliu**, **Traianu**. Intre sânti anca n'am aflatu numele de botezu: **Costache** s. a. De s'ar numi cel pucinu cu nume popularu romanescu! Dara anca femeile ce nume vor mai avé pe acolo? pe la noi anca suntu destule nume populare fem. ce lasamu să si fia; totusi suntu si stramosiesci pr. **Silviu Corneliu** s. a.

Scarbosu este de dupa a IV. declin. a audi prin orasie dicanduse d. e. candu intrebamu: a cui este pelari'a aceasta? a lui mam'a, a lui tat'a, a lui sor'a mea, a lui **dolanu**, in locu de: a mamei s. a. asia in dat. am datu lui mam'a s. a. in locu de: am datu mamei s. a.

Mai am de a reflectá earasi la unu vocativu, ce anca si in unele gramatice prinse locu. Acestu vocativu este ce se pune de unii in **o** si la genul barb. si la fem. pr. **Tomo!** **Luco!** **Illo!** **Mario!** **Saveto!** **Mariutio!** **dómno!** **mamo!** s. a. dicandu acei gramatisti, că **o** acesta este intreprtiunea **o!** care altmintrea ar stá nain-

lea numelor. Aceasta este numai disa; dar pentru ce s'ar pune, precumu se si pune, si nainte de nume si in urma lui. d. e. o Tomo! s. a. Mie mi se vede, că o in fine nu e intreieptiune, ci o stricatiune urmata de dupa vocativii slaveno-serbesci, si carii in gur'a poporului rom. sateanu nu se audu (in Ungaria si Banatu in multe lucruri) ci numai prin orasie pe unde suntu ori au fostu aceia. Poporul dice: Toma! Luca! Maria! Pétra! Óna! Ilie ori Ilia! s. a. Mai este in o si unu imperativu pusu cá o frumsétia sub esceptiune in unele gramatici dela verbu vinu, dicandu: vino (tu) si ne mantuiesce, in locu de vina, óre putere amu dice: convino, devino? dicemu cá nu; se vede dara cá esceptiunea aceea este o stricatiunea, eara nu frumsétia.

De dupa a IV. declin. se potu si unele cá aceste decliná, d. e. pop'a Munteanu, maistru Gavriila s. a. genit. a lui pop'a Munteanu, lui pop'a Munteanu s. a. eara nu: a popii Munteanu s. a.

Despre numerale atat'a se amintesce aici, cá numai radecimalul: unu, un'a se declina, cela dupa a III. cesta dupa a II. declin. si stau totudéuna fara substantiv, subintielegandu se numai acela, si atunci in genit. si dat. primesce fiacare sufisusul a, dicandu, d. e. cator frati, surori, este cas'a aceast'a? resp. a uuia, a uneia (mai reu unia); — deaca diceau: unu omu, o muiere, putemu dice, precumu si dicemu: a unui omu, a unei muieri (fara sufisul a). — Aceste cá numerale n'au plur. cá-ci pluralul se incepe dela: doi, doue numerandu mai departe. — Unii, unele, vreunii, vreunele (tóte in plur.) suntu pronume nefin. dara au si sing. unu vreunu, o, vreo vreuna.

Deaca dicemu: o muiere (fem.) trebuie să dicemu si: unu omu (barb.), in amendoue intemparile: unu, o, totu de o silaba; dar deaca apucà a se scrié de unii: un'a muiere, urmeaza să dicemu si: unu omu, ad. articulatu, apoi cine va las'a aceast'a in locu? credu cá nime; deaca dara dicemu: unu omu, asiadara sa dicemu si: o muiere. E destulu, deaca scimu, cá o aici este facutu de dupa ceva neregularitate din: un'a, geniul limbei va sci mai bine pentru ce facu aceasta. Astadi se incearca unii a scimba pre acestu o, unii in u' apostrofatu, dóra ar trebui doi apostrofi?! pentrucà doue litere se elasara; in Principate se schimbà in: uâ (de si este in: vitéuâ diuâ), ce e greu de a pronuciá, dar geniul limbei nu vrea unu diftongu greu respunsu nici cuventul de doue silabe: un'a (muiere) pentru o sunânta usióra: o muiere; deaca dicemu: unu omu, unu de o silaba se echipareaza cu o la:

o muiere, earasi de o silaba. Pentru ce dara, un'a muiere? candu un'a este numeralu despreunativu de nume. Dicemu d. e. eaca vine unu omu, o muiere, intrebu: cati vinu? cate vinu? mi se raspunde: unu, vine an'a, atunci ad. candu respundu numai cu numeralul, dar candu mi se raspunde totu: unu omu, o muiere, este mai ingraba pronume nefin. intielegandu se: cutare omu, cutare muiere; in aceast'a intemplare a dice totusi cá vine: un'a muiere n'ar mai puté fi pronume nefin. Unu, o cá pronume nefin. se intrebue in povesti, naratiuni subintielegandu se cutare, d. e. a fostu, ce-a fostu, de n'ar fi fostu, nu s'ar povesti. a fostu unu omu, s. a. a fostu o muiere s. a. ad. cutare, órecare omu, cutare órecare muiere, aici dara nu e numeralu, deci este distingere intre: o, numeralu, si pronume nefin. si un'a numai numeralu.

Unii gramatisti pusera in gramatic'a lor: unu, un'a (o) cá o norma distinsa a articolului nefinitivu, luandu-se dupa germania. si limb'a franc. — De astfelu de articlu noi romanii chiaru n'avemu nici o lipsa; cá-ci la noi totu numele declinabilu: substantivul, adieptivul, numeralul si pronumele (dintr' aceste doue numai pucine, care altucumu primescu si articlu) fara articlu e in sine, si de sine nedeterminatu.

Din aceast'a cauza si pusera unii scriitori prin cartile scolastice dicandu: vac'a dà o carne buna, omul are unu sufletu nemuritoriu s. a. prea multe, luanduse dupa germania, in locu de: vac'a ne de buna carne, o mul are sufletu nemuritoriu; dar dicemu d. e. elu e unu sufletu bunu, ad. omu bunu.

Nu se va indoi nime, cá genit. si dat. unui n'ar fi contraso din: (unu), unului, lapedandu se l cu urmatoriu u, tocmai cá la pronumele: acestui, càrui, cutarui, altui, nimenui si asia amu puté dice si: cui dela cine (lat. quisne) in locu de cinelui = cui, totu neregularitati. Genit. si dat. unui se póte reduce la a III. declin. unei, cestei, acestei, cerei (càrui mai reu) altei, este cu adevératu genit. si dat. cá la a II. declin.

Am disu cá tóte numeralele afara de multivele, la intrebarea: de cateori? . . . se potu declina de dupa II. declin.

Cumu se declina: ambi, ambii; ambe, ambele; amendoi, amendoue, tustrei, tustrele (nu dicemu pe aici tuspátru toti pátru) ne invétia gramatic'a, si dicemu d. e. ambi, ambe fusera la noi, ambii preoti, ambele preutese, amendoi omenii, amendoue muierile, tustrei pruncii, tustrele directoresele. —

Amendoi, amendoue la genit. si dat. numai atunci capeta sufisul **a**, candu stau fara substantiv, ear nu si candu stau si cu substantiv, ce trebuie sciutu si despre unele pronume, unde acestu sufisu se pôte adauga la genit. si dat. dicemu dara: a amenduror omenilor, ear nu: a amendurora omenilor, a cator? a amendurora.

La doi, doue, trei, patru s. a. deaca voimu să aiba articlu in genit. prepunemu articlu plur. lor, si dicemu d. e. cas'a aceast'a este a lor doi frati, a lor doue surori. In Transilvania si Principate se dice: a doi frati, a doue surori, ce nu mi se vede a fi bine; că ci a acesta nu pôte fi singuru nici articlu secundariu dicandu d. e. pamenturile a doi frati, ar trebui disu: pamenturile ale doi frati, ce nu va permite nime. Dativul nu se pôte dice cu articlu dativului prepusu lor, ci nentórcemu la dativul de I. declin. cu la: la doi frati.

Dintre numeralele ordinale numai: antaiu (anteiu) antai'a, se declina cu articlu (declin. II. si III.) asia compusele: de antaiu, ori d'antaiu, d'antai'a. Multi smintescu intru scrierea lor scriindu: din tiiu, din tiie, desfacandu cuventul nu dupa compunerea sa, ce ar trebui să se scia că liiu, tiie nu insemnaza nimic, si că radecimalul e: antaiu (ante, antaneus) unde sunetul nasalu â se face nainte de n; deci in grati'a prepusetiunea din earasi compuse din: de si in, care prepusetiune aici nu se afla, să nu desfacemu cuventul.

Numeralele ordinale: al doile (doilea), a dou'a, al treilea, a trei'a s. a. se declina numai dupa I. declin. — in plur. putem dice: ai doilea eminenti, ale a dou'a muieri, ad. muierile, care suntu cu cutarii barbati cununate in a dou'a casatoria. — De dupa a IV. declin. potu dice: a lui, lui al doilea eminentu, dar nu si in genul fem. — in plur. a lor ai doilea eminenti, a lor a dou'a muieri, cu dativu nu se pôte dice fara la. Articlu secundariu: al n'are ce se scrie cu u in capetu, pentru că nu vine impreunatu cu nici unu feliu de cuventu spre distingere d. e. de: a 'lu vede ad. pre elu. La a dou'a, a trei'a s. a. se apostrofeaza a fara a fi articlu, ci numai să se ceteasca că â puri; dar ar puté sta si nësemnate ca in: aicia atuncia.

Numeralele impartitive: diumetate, trieriu, partrariu, cinceriu, siesieriu s. a. suntu substantive, si suntu mai bune decatu a dice: treitia, patritia, cincitia s. a. totu in -tia; ale dice cu terminatiunea -ime pr. treime, patrime, cincime s. a. nu se vedu a însemná: a trei'a, a patr'a, a cincia parte, ci cate unu totu, unde aolalta se afla: trei, patru, cinci insi s. a. de unde si

dicemu: sânt'a treime, unde nu suntu parti, ci trei fetiș laolalta.

Care e folosulu ce-lu aduce unu invetiatoriu religiosu, si care este daun'a ce-o causéza unulu ireligiosu?

Că educatiunea omului se fia buna, nu trebuie se tîntésca la alt'a decatu la aceea, ce cere crestinismulu; si deca principiulu supremu alu crestinismului este: Fii perfectu, precum tatalu vostru in ceruri perfectu este, asia apoi si educatiunea trebuie se tîntésca intr' acolo că pe scolaru se-lu conduca la acésta asemenare cu domnedieu, la sentieminte si lucruri domnediesci. Inse cine vré se conduca pre altii, trebuie elu mai antaiu se cunósca bine calea cea drépta si totu odata se aiba si voia a conducé credintiosu pe scolaru pana la tînt'a dorita. Dar' calea cea dreapta ne-o arata numai religiunea, si numai acel'a pôte se posiéda capacitatea si buna-vointi'a de-a indepliní o educatiune in intiesulu de susu, care in cugetarile si lucrarile sale si-a alesu de indreptariu religiunea. Dereptu aceea si statulu si beserec'a pretindu dela unu barbatu, care vré se ocupe unu postu de educatoriu si invetiatoriu alu poporului, o viétiareligiósamorală, ce firesce provene numai din sentieminte religióse. Séu dóra se nu se ingrigésca statulu si beserec'a de viéti'a si prosperarea scóleloru poporali cari suntu atatu de insemnate si neincungiuratu de lipsa in viéti'a. Se remana indiferente, candu necredinti'a si naturalismulu ce pe di ce merge totu mai afunde radecini apuca, se inradecinéza si se nutrescu chiar' si in scólele poporali. O! nu; caci unde acestu monstru si-radica superbu capulu seu, acolo amenintia ruina si apunere. Dereptu aceea este o intielépta ingrigire din partea statului si a besericii, candu ceru că educatoriitinerimii se fia petrunsi de sentieminte religióse, si astufeliu se se arate si in tóta portarea lor. Aici nu pôte fi vorb'a despre o purtare religiósamorală numai aparuta, precumu facu unii invetiatori de frica si din faciaría, ci numai de-o portare, care purcede din simtieminte adevératu religióse. Dar' sentiemintulu religiosu este dispusetiunea voiei nóstre prin care ne determinámu, de buna-voia, ne siliti a cugetá, a vorbí si a lucrá dupa indemnulu popriu si cu perseverantia, numai cu amóre crescínésca, cu frica de d-dieu, cu pietate si cu cuscinti'a. Din acésta desvoltarea a conceptului se pôte usioru conchide, ca sentiemintele religióse a' invetiatoriului trebuie se aiba o influintia insemnata, la instructiune, in tóte obieptele de invetiamentu; caci

a instruí vá se dica a se nevoi anume pentru de-a a-propriá altor'a concepte necunoscute, cunoscintie si des-teritate in óre cari lucruri. Asiá dar' scolariulu se se adape de-a dereptulu din funtea din care curge spiri- tulu invetiatoriului. Deca acésta funte e curata si lim- pede, deca contine numai ap'a santei credintie, atunci beutur'a ce se va dá scolariului va fi o adeverata beu- tura confortativa, ce spiritulu lu-imple de credintia si face se prospereze tóta vertutea; ér' deca acésta funte in anem'a invetiatoriului este turburata de necredintia séu de-o credintia eronca, atunci acestu veninu se re- vérsa si in anim'a scolariului.

Deca invetiatoriulu cu vorbele lui intruatóre im- preuna totu odata si exemple religiose si disciplina parentiesca, atunci si in fluinti'a cu atatu trebuie se fia mai mare, si folosulu produsu de unu invetiatoriu reli- giosu cu atatu mai necomputabilu. Togma astafeliu unu invetiatoriu fora credintia, fora d-dieu, cu unu cuventu ireligiosu póte stricá prin fapta si cuventu nemarginitu copii lui incredintiati. Precum sentimintulu religiosu alu invetiatoriului se póte asemena cu radiele sorelui, cari cu poterea loru incaldítóre si datatóre de viétia recreéza tóte creaturile, si avangieza fructivitatea, tocma asiá se póte si ireligiositatea cu gerulu, care nimicesce tóta flórea, impedece tóta crescerea si légana natur'a in somnulu mortii.

Dar' cumu se manifestéza acésta influintia a sem- tieminteloru invetiatoriului la instructiune, in fia-care obieptu de invetiamintu, ce folosu produce invetiatoriulu religiosu si ce stricare causéza celu ireligiosu, despre acést'a vomu vorbí pre scurtu in urmatóriele.

Celu de antaiu si mai insemnatu obieptu de inve- tiamentu este religiunea. Cu tóte ca oficiulu de cate- chetu e incredintiatu mai alesu preutiloru, si prin ur- mare invetiatoriulu in acestu obieptu ocupa numai unu locu secundariu, totusi elu exercéza o influintia per- manenta in acestu obieptu santu, candu deprinde cu scolarii pensele date spre memorisare, si repetiesce tóta instructiunea catechetului. Deca elu este religiosu, deca in anim'a lui locuescu: credinti'a, sperarea, si amórea, a- atunci acésta religiositate adeverata se manifestéza si in cuvintele lui, straluce in ochii lui, se esprima in zelulu lui santu, cu care voiesce a influintiá in anemele scola- riloru, si se manifesta in silinti'a lui de-a apropiá re- ligiunea totororu scolariilor. Si intru adeveru acést'a va influintiá cu putere neresistibila in anim'a cea de- licata a copiiloru, va escitá instinctulu de imitare si va aprinde flacar'a adeveratei credintie in d-dieu. O!

omulu trebuie se fi esperiatu insusi cum straluce ochiulu mituteiloru de radi'a santei credintie, candu invetiato- riulu le vorbesce simplu, cu caldura, si cu apasare de- spre d-dieu si despre cele d. diecesci. Da, cugeta o- mulu cá ochiulu copilului petrunde adunculu animii invetiatoriului si ca sórbe din funtea religiositatii ce este in elu. Unu atare momentu revérsa voluptati in anim'a invetiatoriului, si influintiéza aduncu in anim'a copilului. Inse numai unu invetiatoriu adeveratu reli- giosu póte exerciá o atare influintia in anim'a copilului, si prin aceea a tinti la unu scopu ce e necomputabilu; deca odata sentiulu religiosu s'a escitatu, si acésta escitare se continua prin diverse deprinderi, prin im- partasírea adeveruriloru religiunii, prin deprinderea in rogatiuni, prin esplicarea ceremoniiloru besericesci, prin interpretarea evangeliului si a epistuleloru etc. etc. a- atunci nunumai se pune in copilu petr'a fundamentala spre s. raligiune, funtea adeveratei fericiri, ci chiar' e- dificiulu incepe din di in di a se redicá mai tare, a castigá placerea lui d. dieu si unu folosu ce va fericí nunumai din ccóe ci si din colu de mormentu.

Din contra catu de turbure s'arata icón'a unui in- vetiatoriu ireligiosu si influinti'a lui in obieptulu reli- giunii. Chiar' fora de-a portá in anima credintia, spe- rare, amóre, cérca a imprimá cu sil'a in anim'a copiiloru séu mai multu numai in memoria adeverurile spuse de catechetu. Rece cá anim'a e si cuventulu lui, intune- catu cá sufletulu este si ochiulu lui, langedu cá viétia lui spirituala este si tonulu lui instructivu si tóta fiinti'a lui eterna. Si candu sangele i curge mai fierbinte prin vine, candu se pare cá sufletulu lui e mai viu, atunci e momentulu candu voiesce se impartasiésca sco- lariloru vre unu principiu falsu de-a' lui, se-si esprime ur'a in contra religiunii, si ideile lui se le espuna mai sublime decatu ori care altele, bá chiar' si decatu auto- ritatea d. dieésca. Dar' multiemita cerului ca atari mon- stri totusi nu suntu nulli, celu pacinu nu cutéza a-si propune publice principiile loru false, si invetiaturile loru ireligiose temendu-se ca statulu si beserec'a póte se-i lipsésca de postulu loru.

(Vá urmá.)

Materiale de instructiune.

Conversatiune cu copii despre stetele cu códa séu cometi.

(Capetu.)

Precumu toti sorii, pameturile si lunele d. dieescu- lui universu, asiá si cometii si-au cáile loru odinate din

eternu. Inse cursulu loru se pare ca decurge prin spatii mai nemarginite si in giurulu mai multoru sori. Intru adeveru viéti'a omenésca ar' ajunge se compute tempurile incungiurarii pamenturiloru si a' luneloru cari si-acepeu lumin'a dela sórele nostru; inse tempurile incumgiurarii cometiloru nu le scie nimene cu securitate, pentruca la acést'a suntu de lipsa oserbatiuni milenare; apoi numerulu loru inca e fórté mare, si s'au oserbatu si insemnatu cá la o suta, cari se apropie de pamentulu nostru. Uneori straluciá doi de-odata pe firmamentu; uneori trecea cate unu seculu pana-candu se mái vedea cate unulu; uneori stralucea numai cateva dile, une ori cate-o diumatate de anu. Numai unu cometu l'au oserbatu astronomii asiá de cortinuu catu potu cu o mai mare securitate spune rentórcerea lui. Se pare ca elu si-implinesce cursulu pre ceru in unu tempu de 76 ani. Aceste stele ratecítóre dupa natur'a loru ne suntu fórté necunoscuté; totusi se parú ca-si imprumuta lumin'a dela alti sori. In anulu 1744 s'a vediatu unu cometu care numai de diumetate erá luminatu, cá lun'a in patrare; alti, cari erá cu multu mai stralucitori candu se rentorcea din apropiarea sórelu si éra se departá de elu.

Inre aceste stele si in respectulu marimii loru se afla o multiplicitate fórté mare precumu in tóte opurile creatoriului. Altele suntu asiá de mici catu pe lunga tóte ca suntu binisioru aprópe de pamentulu nostru totusi cu ochii goli abá, bá nice nu le poti vedé. Altele din contra lumina cá lun'a. Altele suntu incungiurate in forma cercuala de nisce aburi stralucitori cá de-o padurice. Altele intendu o códa flacarátóre peste diumetatea intregéi bolte a cerului.

Din ce ar' poté costá acea códa miraculósa de lumina a cometulului pan' acumu nu s'a potutu aflá, inse e mai subtile de catu aburii ce se radica in aeru de pe pamentulu nostru; caci ea pelunga tóta marimea ei estraordinara remane stravedieciósa si chiara catu alte stele mai departate se vedu stralucindu prin ea. Póte ca costá din o parte de aceea materia de lumina admirabila care e reslatita in totu universulu, care se revérta in giurulu sóreli cá unu nuoru luminos, séu cate-o data sub nume de diori polare stralucesce la estramitatile globului, numite poli. Póte ca destinatiunea acelor stele ratecítóre ce caletorescu departe este, se impartia séu se escite in universu materia de lumina

ce revérta viéti'a peste tóte, si alte poteri benefacutóre necunoscuté, si la alte pamenturi departate de sóre se le duca nóua potere de lumina.

Inse cumu potemu noi ghiói secretele atotu potintii tale, minunile intieptiunii tale o atotu-potente, o a totu-sciutoriule! — Numai in tacere si plini de reverintia potemu se ne rogámu tie din pulbere si se laudámu maiestatea si marirea ta.

Varietati.

Felurimi. Iérna in Rusia, ca si la noi s'arata estimpu fórté rigurósa. Din corespondentie dela Ciew aflamu ca frigulu a ajunsu in unele grade pana la 20 — 30 grade suptu puntulu de ghiacia, si dela tiéra vinu nuvele ingrozitórie d'o multime de ómeni inghiaciati, cari suprinsi pe campia, au peritu impreune ce boii si caii loru. In dilele trecute a venitu o Cibicta (sania neacoperita) dela Cronstaet si a adusu pe cuciaru si trei pasagei morti inghiaciati. Caii venisera din instinctu la locuinti'a acestoru victime ale frigului iérnei. Nice pietrele nu potu resiste gerului celu mare; colóna impatului Alecsandru sculptata in granitu rosiu din Tinlandia a crepatu. — In Siberia frigulu s'a urcatu la unu gradu inspaimintatoriu. Unu comerciante de la Coenigsberg in Prusia a primitu o telegrama dela Irkutsc ca acolo pe la miduloculu lui Decembre frigulu a fostu atatu de mare in catu argintulu viu in termometrulu a inghiaciatu. Se scie ca pentru acésta trebuesce unu frigu de celu pacinu 40 grade Reanmur.

— Unu proprietaru cultivatoriu in Belgia a facutu urmatóri'a cercare, ce intrecú tóte asteptarile sale. Plant'a patru cartofi, in care virise mai nainte cate unu bobu, la doi cate unu bobu de fasole, la alti doi cate unu bobu de mazere. In scurtu timpu fasolea si mazerea incoltira, crescura si produsera fructe cu 'nbelsugare, daru nici cartofii nu remasera in apoi; unulu produse 58, altulu 30, alu treile 29 si alu patrulu 25 cartofi. Diariulu agronomicu „Moniteur de l'agriculture“ din care estragemu acésta, recomanda cultivatoriloru a face cercari cu acestu experimentu p'o scare mai mare.

Respunsuri.

G. V. Teac'a. S'au indreptatu lucrulu asia precum mi-ai scrisu.

I. B. Rachita. S'au tramisu totdeun'a; póte ca ati insemnatu reu post'a din urma; cercetati!